

toplum 5

Yazar Mehmet Ikis

Gönderim Tarihi: 10-Nis-2021 08:25PM (UTC+0300)

Gönderim Numarası: 1555451079

Dosya adı: Orta_ya_krizi_yeniden_yaz.docx (62.75K)

Kelime sayısı: 5945

Karakter sayısı: 40229

TOPLUM 5.0 TARTIŞILIRKEN ORTA YAŞ KRİZİ VE DİN İLİŞKİSİ

ÖZET

4 Bu çalışma, insan hayatının önemli gelişim özelliklerinden biri olan orta yaş krizi ile din ilişkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırmamızın evrenini Kayseri ilinde 40-60 yaş aralığında yaşayan bireyler oluştururken, örneklemini de Kayseri Büyükşehir Belediyesi hinterlandına bağlı bulunan ilçelerde yaşayan ve çeşitli kamu kuruluşlarında görev yapan 40-60 yaş aralığında bulunan bireylerden rastlantı yöntemiyle belirlenmiş 195 11nek oluşturmaktadır. Araştırmamızda Yaşam Görüşü Ölçeği ve Ok-Dini Yönelim Ölçeği kullanılmıştır. Veriler anket 12teknisi kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 17 paket programı kullanılmıştır. Araştırmamızda sosyo-ekonomik durumun orta yaş krizini etkilediği, cinsiyet ve yaş 13değişkenlerine göre gerek yaşam görüşü gerekse dini tutum açısından bir farklılaşmanın olmadığı, yaşam görüşü ile dini tutum arasında pozitif, tek yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orta Yaş Dönemi, Orta Yaş Krizi, Din, Dini Tutum, Yaşam Görüşü.

MIDLIFE CRISIS AND THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGION AS SOCIETY TURNS INTO 5.0

ABSTRACT

28 This field is aimed to research the relationship between religion and the midlife crisis 3 which is considered as one of the important stage of human life. While the population of the research consists of the people living in Kayseri province whom their ages range between 40-60 years, sample includes 195 subjects were chosen randomly from people whom they work in the public institutions and live in Kayseri. View of Life Scale and Ok-Religious Attitude Scale were used in our research. Data is obtained through the survey technique. SPSS 17 packet software used for data analysis. In our research, socio-economic status affects the middle-age crisis, gender and age according 24 to the necessities of life opinion as well as that there was no differentiation in terms of religious attitudes, there is a positive, meaningful and one-way correlation between views of life and religious attitudes of participants.

Key Words: Midlife Period, Midlife Crisis, Religion, Religious Attitude, View of Life.

GİRİŞ

Varlık sahnesini paylaşan bütün canlılar için ortak süreçler yer almaktadır. Bütün canlılar, doğar, büyür, yaşar ve son nefeslerini belki de vermeden bu süreçten ayrılırlar. Bu canlıların içinde en karmaşık varlık olmaya aday insanoğludur. Çünkü insanoğlu, kendisi ile çift taraflı bir etkileşimin içindedir. Bir taraftan bilimlerin sujesi bir varlıkken aynı zamanda bu bilimlerin objesi olmak zorunda kalmaktadır. 20. yüzyılın başlarından itibaren bağımsızlığını kazanan ve birçok alt dalıyla birlikte kendisine insanın duygu, düşünce ve davranışlarını konu olarak seçen Psikoloji de bu bilimler içerisinde yerini almıştır.

İnsanın anne rahminden itibaren yaşadığı süreçleri kendisine konu olarak seçen Psikolojinin alt dalı ise Gelişim psikolojisidir. Gelişim Psikologları tarafından insan hayatı kronolojik olmayan bir şekilde çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Bu ayırma işlemlerinde o dönemlerin baskın özellikleri dikkate alınmıştır. Bu çerçevede insan hayatı, gelişimsel açıdan bebeklikten başlayarak yaşlılık dönemine kadar ayırma tabi tutulmuş ve incelenmeye çalışılmıştır. Ama yapılan incelemeler ayrımlar kadar adil olmamış, bir döneme verilen önem çoğu zaman başka bir döneme verilen önemden fazla olmuştur. İlk dönem gelişim psikologları insan hayatının ilk yıllarına oldukça büyük önem verirken, ilerleyen yılların önceki yılların bir devamı olduğu tezini savunmuşlardır. Bu düşünce nedeniyle yapılan çalışmalar hayatın ilk dönemleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

İlerleyen yıllarla birlikte bu düşünceyi benimsemeyen ve hayatın en az birinci yarısı kadar ikinci yarısının da önemli olduğunu düşünen gelişim psikologları ortaya çıkmış ve çalışmalarını bu doğrultuda yapmışlardır. Özellikle 1970’li yıllardan itibaren birçok alanda olduğu gibi gelişim psikolojisinde de “yaşam boyu” ifadesinin yerleştiği görülmektedir. Şüphesiz bu bakış açısıyla birlikte hayatın ikinci yarısına verilen önem de artmaktadır.

Gelişim psikolojisi insanı gelişimsel açıdan incelemeye çalışırken, özellikle ülkemizde son yıllarda etkin bir literatür oluşturmayı başaran Psikolojinin diğer bir alt dalı olan Din Psikolojisi de insanın bu gelişimsel süreçteki dini rengini ortaya koymak üzere genelde psikolojinin özelde de gelişim psikolojisinin bulgularından yararlanarak kendi metodolojisi bağlamında çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu çalışmamızda insanı, biyo-psiko-sosyal açıdan oldukça fazla etkileyen ve hayatının önemli köşe başlarından biri olan orta yaş döneminin baskın bir özelliği olarak ortaya konulan orta yaş krizi ile din ilişkisi irdelenmeye çalışılacaktır. Bu amacı yerine getirmek üzere konunun kavramsal analizinin verilmesi kaçınılmaz olduğundan bu kısım iki ana zemin üzerine oturtulacaktır. Kavramsal analizi içeren kavramsal çerçeve çizildikten sonra araştırmanın ampirik alt yapısı resmedilecektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmamıza konu olan orta yaş krizi ve orta yaş krizinin nedenleri ortaya konulduktan sonra kısaca orta yaş dönemi ve din ilişkisine değinilecektir.

Kriz Kavramı ve Orta Yaş Krizi

Günlük hayatta yabancıysa olmadığımız ama adını duymakla da ürktüğümüz kriz sözcüğü, ekonomi alanındaki ve sağlık alanındaki kullanımlarıyla dilimize yerleşmiştir.¹ Yunancada kriz kelimesi, “karar verme” ya da “dönüm noktası” anlamında kullanılmaktadır. Duygusal anlamda kullanılan kriz ise sözlüklerde “belirli bir olayı izleyen ve hayati önem arz eden kritik bir dönüm noktası olarak” tanımlanmaktadır.²

Elliot Jacques’ın “Ölüm ve Orta Yaş Krizi” adlı çalışması, orta yaş kriziyle ilgili pek çok kavramı psikolojik kurama, psikanalitik düşünceye ve aynı zamanda genel kültürün içine de yerleştirmiştir. Onun teorisi, çok sayıda sanatçının iş yaşamının analizlerine dayanmaktadır. O, sanatçılarda orta yaşa ulaştıklarında çok aşikâr bir gelişmenin yaşandığını ileri sürmektedir. Sanatçılar, şen şakrak iyimser bir hayat görüşünden Jacques’ın “heykel yapıcılığı” dediği bir bilince dönmektedirler. Jacques’e göre meydana gelen bu değişimin temel nedeni ölüm bilincinin ortaya çıkışıdır. Bu uyanış, sanatçıların ruhlarına ve eserlerine yansımaktadır. Sanatçıların eserleri, daha derin anlamlı ve daha gerçekçi olmaktadır.³

¹ Yener Özen, “Eğitim Kurumlarında Yönetmelik ve Bireysel Krize Müdahalenin Planlanması ve Eğitimi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, S. 3, Ocak 2011, s. 120.

² Yücel 14er, “Psikiyatrideki Kriz Kavramı ve Krize Müdahale”, *Kriz Dergisi*, C. 1, S. 1, 2, s. 8.

³ Carlo Strenger, “Paring Down Life to The Essentials: An Epicurean Psychodynamics of Midlife Change”, *Psychoanalytic Psychology*, V. 26, N. 3, 2009, p. 247.

Levinson'un yaşam yapısı kuramında yer alan yerleşik evreler ile geçiş evreleri düzenli bir şekilde birbirini izlemektedir. Yerleşik evrelerde insanların yaşam yapılarında düzenlilik hâkimken, geçiş evrelerinde büyük değişimler meydana gelmektedir. İnsan hayatının yeniden gözden geçirilmesi ve mevcudun devamına ya da yeni bir yaşam yapısına bağlanılmasına neden olduğu için geçiş dönemleri bir bunalım/kriz durumu içermektedir. Levinson'un yaşam yapısında iki kararlı dönem arasında yer alan ve gelişimsel bir geçiş dönemi olarak kabul edilen orta yaş geçişi, erkek 40 yaşındayken ortaya çıkmakta ve erkeğin hayat adına başarılı ya da başarısız olmasına bakmaksızın gerçekleşmektedir.⁴

Gould'un yaşam döngüsü kuramı da bireyin, 35 yaşında başlayan ve 45 yaşına değin devam eden bir kararsızlık ve sıkıntı döneminden bahsetmektedir. Birey, bu dönemde hayatını zor ve belirsizliklerle dolu olarak görmektedir. Kişi, bu belirsizlik ve zorlukları bir takım değişikliklerle atlattırma çabası içindedir; evli olanlar boşanabilmekte, bekâr olanlar ise evlenebilmektedir. Ev kadını, tekrar iş hayatına dönmektedir. Bu dönemde zaman algısında önemli bir değişiklik meydana gelmektedir. Kişi, zamanın etkisini fazlasıyla hissetmekte ve yapılacak olan önemli değişikliklerin hemen hepsinin yapılması gerektiğini fark etmektedir. Çalışmaya yönelik düşünceleri değişmekte ve çoğu zaman yapmakta olduğu mesleği kendisine sıkıcı görmektedir.⁵

Cüceloğlu, orta yaş krizini üretkenliğe karşı durgunluk ikileminde bulmaktadır. Eğer birey, hayatının birçok alanında üretkenlik duygusunu yaşamamışsa yaşayabileceği yegâne duygu boşluk ve anlamsızlık duygusu olacaktır. Bu durum da orta yaş kriziyle ilişkilendirilmektedir. Çünkü orta yaş krizi içinde olan birey, yaşamına anlam veren bir amaç, bir ilişki, bir meslek arayışı içindedir.⁶ Bu nedenle orta yaşlı kimselerin bir kısmı işlerini bırakır, başka yere taşınır, bir başka kadınla ya da erkekle ilişki kurar, boşanır, karamsarlığa ya da alkole gömülür; yaşamını yeniden gözden geçirip davranışlarını yöneten değerleri inceler ve ömrünü boşu boşuna harcıyıp harcamadığına karar vermeye çabalar. "Yaşamımdaki son şans" anlayışı, bu devreye kriz özelliğini vermektedir.⁷

Koç'a göre orta yaş krizi, temelde kendini gerçekleştirilememeye merkezli bir benlik krizidir. Benlik krizi ise, benliğin çeşitli boyutlarının geliştirilmesiyle çözülebilecek olan psikolojik bir süreci kapsamaktadır.⁸ Benlikte meydana gelen gerilimler, iniş çıkışlar ve kararsızlıklar bu dönemde ayrı bir önem arz etmektedir. Bütün bu sancılardan dolayı birey, yaşadığı hayatı sorgulamaya ve değerlendirmeye almaktadır. Sonuç olarak da zaman zaman benlik çatışmaları yaşamaktadır.⁹ Yaşam yapısında kararlı bir değişimi gerçekleştirme süreci olarak orta yaş krizi, bireyin birçok alanda yeni bir yapılanmaya girmesine neden olmaktadır.¹⁰

⁴ Bekir Onur, *İlişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, İmge Yayınları, Ankara 2008, ss. 57-60.

⁵ Onur, s. 83.; Hasan Kayıklık, *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*, Baki Kitabevi, Adana 2003, s. 39.

⁶ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010, s. 366.

⁷ Cüceloğlu, ss. 395-396.

⁸ Mustafa Koç, "Yetişkinlik Döneminde Dindarlık İle Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki" Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa 2008 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 4.

⁹ Koç, s. 9.

¹⁰ Koç, ss. 13-14.

İnsan hayatını güneşin hareketleriyle kıyasladığımızda doğup-batmanın gizemini keşfedebiliriz. Sabahleyin güneş yükselmekte ve en sıcak noktaya ulaştığı öğle vaktine kadar bütün gücünü toplamaktadır. Güneş bu noktadan sonra güç toplayamadığı için kriz başlamaktadır. Bu noktadan hareketle o, dönüşümünü tamamladığı son noktaya kadar yavaş yavaş batmaktadır. Aynı şeyler insanlarda da olmaktadır. Çocuklar ve ergenler, yetenekleri, azimleri ve biraz da şanslarıyla kariyerlerinin en üst noktasına ulaşmaya kadar hayatlarını kazanma ve geliştirme açısından ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından desteklenmektedir. Hayatın ikinci yarısında karşılarına çıkan görev ise iniş hızına konsantre olmaktır.¹¹

Jung, bireyleşme süreci bağlamında insan hayatını iki temel döneme ayırmakta ve bu ayrımı da güneş analojisi ile ortaya koymaktadır. O, hayatın ilk yarısını güneşin ufuktan doğup tepe noktaya ulaştığı öğle öncesine; hayatın ikinci yarısını da güneşin tepe noktasından başlayıp ufukta kaybolduğu öğle sonrasında benzetmektedir.¹² O, gelişim açısından yaşamın ikinci yarısının en az birinci yarısı kadar zengin olduğunu savunmaktadır.¹³

Jung, hayatın öğleden sonrasına denk gelen 35-40 yaşlarına oldukça büyük önem vermektedir. Hayatın ilk yarısında kazanılması için çaba harcanan dışsal amaçların önemli bir bölümünün orta yaş denen bu döneme gelinceye kadar elde edilerek önceliklerini kaybetmeye başlaması, bu yaş grubunda derin bir psikolojik boşluğun meydana gelmesine neden olmaktadır. Yaşamın anlamı ve varoluşun amacıyla ilgili spiritüel ve felsefi sorular sorulmaya başlanmaktadır.¹⁴ “Yaşantımda tam olarak neyi başardım?”, “Geri kalan ömrümü nasıl geçireceğim?”, “Gelecekte yaşlılık, hastalık ve ölümün dışında ne bekleyebilirim ki?” gibi sorular sorulmaktadır. Jung, bu durumun oluşmasını “artık şarap maya tutmuştur ve dibine çöküp durulmaya başlar” diyerek betimlemektedir.¹⁵

İnsan bu krizden çıkma yolunda bir takım yanlış reaksiyonlar da göstermektedir. Genellikle ortaya konulan iki türlü reaksiyon vardır. Bunlardan biri, kişinin hayatının birinci dönemine sınırsız sarılmasıdır. Bu durum kişiyi prensip düşkünü bir hale sokmakta ve sahip olduğu her şeyle kendisi arasında mekanik bir ilişkinin oluşmasına neden olmaktadır. Diğer ise, ilkinin zıddına o zamana kadar ki değerlerin reddidir. Başka bir deyişle yaşamın birinci yarısındaki değerleri bilinçdışına atıp, bilinçdışındakileri bilince çıkarmaktır. Bu da o ana kadar sahip olunan ya da yaşanan birçok şeyin terk edilmesine neden olmaktadır. Böyle yapmakla kişi, evlilik hayatını bitirmekte ya da dinî bir dönüşüm yaşamaktadır.¹⁶

Orta Yaş Krizi ve Din İlişkisi

¹¹ David Guttman, *Finding meaning in life, at midlife and beyond : Wisdom and spirit from logotherapy*, Praeger Publishers, United States of America 2008, p. 147-148.

¹² Frieda Fordham, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, (Çev. Aslan Yalçın), Say, İstanbul 1983. s. 108. ; Ali Ayten, *Psikoloji ve Din: Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 78. ; Anselm Grün ve Yılmaz Öner, *Din Adamının Bunalımı ya da Yeni Tanrı*, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul 1995, s. 54.

¹³ Guttman, p. 148.

¹⁴ Faruk Karaca, *Dinî Gelişim Teorileri*, Dem Yayınları, İstanbul 2007, s. 151. ; Ali Ayten, “Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi”, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2004 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 18.

¹⁵ Anthony Stevens, *Jung*, (Çev. Ayda Çayır), Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 81; Grün- Öner, s. 19.

¹⁶ Grün- Öner, s. 58.

Orta yaş dönemi dinî inanç ve davranışlarda meydana gelen değişiklikleri açıklamak üzere değişik modeller ileri sürülmüştür. Bazı araştırmacılar, 15. yaştan 30. yaşa kadar dinî aktivitede bir düşüşü, ileri yaşlarda ise sürekli bir artışı ifade eden “geleneksel modeli” dillendirmişlerdir. Diğer araştırmacılar ise, yaşla birlikte dinî aktivitede herhangi bir düşüşün olmayacağını ileri süren “sabitlik” modelini benimsemişlerdir. Yaşın yükselmesiyle birlikte dinî aktivitede sürekli bir düşüş olduğunu belirten “dine kayıtsız kalma” modeli de bu döneme ilişkin değişiklikleri açıklamada kullanılmaktadır.¹⁷

⁶ Otuzlu yılların sonu ile kırklı yılların başı orta yaşın başlangıcı ve orta yaş krizinin kendini gösterdiği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemdeki birey, bir yandan geçmişini değerlendirirken bir yandan da geleceğe yönelik dengeli bir hayat kurma endişesi taşımaktadır. Böylesi gerilimli bir havayla teneffüs eden birey, hayatının birçok alanında köklü değişimlere yönelmektedir. Bu süreçte görülen değişimlerden biri de dinsel değişimdir. Bazı insanlar dine daha mesafeli bir duruş sergilerken, bazıları da dinle daha barışık bir yaşayış biçimi sergileyebilmektedir.¹⁸

Jung, orta yaş krizi yaşayan hastalarına sağlıklı bir bütünleşmenin yanında bu bütünleşmeye katkısından dolayı dini dogma ve ritüellerden faydalanmaları hususunda tavsiyelerde bulunmuştur. Böylece o, anlam arayışı gibi temelde dini içerikli bir krize müdahalede terapisinin alanını kutsalla kesiştirerek dinin insan ruhu üzerindeki etkisini de ortaya koymuştur.¹⁹

Orta Yaş Krizinin Nedenleri

Psikologlarca orta yaş krizi ile ilgili sayılan nedenlere bakıldığında genel olarak şu nedenler karşımıza çıkmaktadır:

1- Aile içi yapıdan kaynaklanan değişiklikler: Erken yaşlarda anne-baba olan bireyler, orta yaşa geldiklerinde artık yetişkin bir birey olma yolunda edindikleri kazanımlar nedeniyle çocuklarının evden ayrılışlarını görmekte ve bu durum aile içinde bir boşluğa neden olmaktadır.²⁰

2- Meslek hayatında ulaşılan aşama: Orta yaşlara ulaşan bireyler, mesleklerinde gelebilecekleri en son noktaya gelmişlerdir. Meslekteki ilerleme ile alınabilecek son terfiler de alınmıştır. Belli bir noktaya ulaşıp artık ulaşmak için herhangi bir noktanın kalmaması, bireyde meslekten duyulan doyumunu durdurmakta ve birey yeniden doyum sağlayabileceği farklı meslek alanlarının olup olmadığını araştırmaya başlamaktadır. Bu durum da bu yaşlarda çoğu hüsrana sona eren iş değişikliklerine neden olmaktadır.²¹

¹⁷ Michael Argyle ve Benjamin Beit-Hallahmi, “Yaş ve 8n”, (çev. Abdurrahman Kurt), *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 4, Bursa 1992, s.328.; Abdurrahman Kurt, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 2, 2009, ss. 10-11. ; Recep Yaparel, “Yirmi-Kırk Yaşlar Arası Kişilerde Dini Hayat ile Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi S. 2, Ankara 1987, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 58.

¹⁸ İhsan Kayıklık, *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*, Karahan Kitabevi, Adana 2011, s. 20.

¹⁹ Abdülkerim Bahadır, *Jung ve Din*, İz Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 211.

²⁰ Cüceloğlu, ss. 397-398.; Zehra Erol, “Orta Yaş Krizi”, *Yaşam Rehberi*, Yıl 1, S. 4, Mayıs 2011, s. 6.

²¹ Cüceloğlu, s. 398.; Erol, s. 7.

3- Ebeveynle olan ilişkiler: Birey, orta yaşlara geldiğinde kendi anne-babası da ihtiyarlık yaşlarına gelmiş olmakta ve çoğu zaman başkalarının yardımına muhtaç duruma düşmektedirler. Bu noktada hem kendi çocukları hem de yaşlı ebeveyniyle ilgilenmek zorunda kalan orta yaşlı birey ciddi sıkıntılar yaşamaktadır.²²

4- Fiziksel gerileme ve ölümün soğuk yüzünün hissedilmesi: Orta yaşlı birey her ne kadar kendisinin yaşlanmadığını çevresine göstermeye çalışsa da kendisinde bir takım değişikliklerin meydana geldiğini kabul etmek zorundadır. İçinde bulunduğu dönem itibarıyla o, merdivenleri çıkarken yorulduğunu, eskisi gibi hareketli olmadığını, kilo alışının arttığını ama bir türlü kilo veremediğini, isimleri ve yüzleri hatırlamada zorlandığını fark etmeye başlamaktadır. Bütün bu değişimler aslında tek bir noktayı akla getirmektedir o da ölümün kaçınılmazlığıdır.²³ Elliot Jacques'ın ortaya attığı gibi ölümlülüğün kaçınılmazlığını anlama, bireyde gerçekten gözlenmesi gereken bir değişikliği de beraberinde getirmektedir.²⁴

5- Menopoz: Menopoz, kadınların çoğunda önemli kimlik değişimlerine neden olmaktadır. Genellikle geleneksel anlamda kadınların hayatlarında önemli olarak görülürken, erkek menopoz kavramı da son dönemlerde yaygın bir hale gelmiştir.²⁵ Menopoz neticesinde meydana gelen şey, hormonal faaliyetlerin azalması ve giderek son bulmasıdır. Bunun neticesinde herhangi bir stresli duruma ya da can sıkıntısına vücudun kardiyovasküler ve nöroendokrin sistemleri geçmişe oranla daha farklı tepki verecektir. Dolayısıyla, yaşamın sıradan iniş çıkışları menopoz sırasında vücutta daha yoğun veya aşırı bir tepkiyi uyacaktır.²⁶

6- Bir yakının kaybı: Orta yaş genellikle bireylerin kişisel kayıplarla yüz yüze geldikleri bir zamandır. Ebeveyn kaybı, hayatın bu dönemindeki en önemli olaydır²⁷ çünkü bir anlamda anne babalar varlıkları ile ölüm bilincine karşı bizleri korumaktadırlar. Onlar hala canlıyken, “henüz benim sıram değil” ifadesi, bizim genelde dillenmemiş bir faraziyemiz olarak gözükmektedir. Biz, onların sağlık ve esenlikleri ile ilgilenebiliriz ve zaman zaman bir noktada onların öleceği bilgisi ile kaygılanabiliriz. Fakat onlar gerçekte olmasa da sembolik olarak biz ve ölüm arasında daima tampondurlar.²⁸ Bu dönemde karşılaşılan diğer önemli bir kayıp olayı da eşlerden birinin ölmesidir.²⁹

7- Mâlî Krizler: Orta yaş bazen mâlî zorunlulukların neslin yetiştirilmesi, eğitimi ve aynı zamanda aile büyüklerinin bakımı gibi çeşitli alanlara yayıldığı bir zaman dilimi olarak görülmektedir. Bununla birlikte bizzat orta yaşlının kendi sağlık giderleri ve başını sokacak bir konut elde etmeye yönelik sıkıntıları da hayat adına dayanma gücünü zorlamaktadır.³⁰

AMPIRİK ÇERÇEVE

²² Cüceloğlu, s. 398.

²³ Cüceloğlu, s. 398.; Erol, s. 7.

²⁴ Strenger, p. 249.

²⁵ Jake Harwood and Howard Giles, “Creating Intergenerational Distance: Language, Communication and Middle-age”, *Language Sciences*, V. 15, N. 1, 1993, p. 17.

²⁶ Peter Lambley, *Orta Yaşın İsyanı*, (Çev. Semra Eren), H.B.Y. Yay., Ankara 1999, ss. 24-25.

²⁷ Harwood and Giles, p. 17.

²⁸ Strenger, p. 254.

²⁹ Harwood and Giles, p. 17.

³⁰ Harwood and Giles, p. 17.

Araştırmanın Amacı: Araştırmamızda orta yaş ve orta yaşlarda yaşanan yeni bir hayat düzenine uyumun adı olan orta yaş krizinin ne oranda yaşandığı, bütün orta yaşlılarca yaşanıp yaşanmadığı ve hayatın önemli bir alanı olan dinî yaşantının bu yaşananlarla nasıl bir ilişki içinde olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın Problemi: Yaşlılığa ulaşabilen her insan hayatında orta yaş dönemini mutlaka yaşayacaktır. Yaşanılması kaçınılmaz olan bu dönemde meydana gelen biyo-psiko-sosyal değişiklikler bir orta yaş krizi olarak adlandırılabilir mi? Meydana gelen bu psikolojik kriz insanın dini alanında da meydana gelmekte midir? Bu yaşanan değişikliklere karşı insanı korumada dinin yardımı nasıl olmaktadır? Bu ve buna benzer sorulara gerek genel gerekse gelişim psikolojisi ve din psikolojisi açısından cevaplar bulunmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın Hipotezleri:

Hipotez-1. Sosyo-ekonomik durum kötüleştikçe bireyin orta yaş krizi yaşama olasılığı artmaktadır.

Hipotez-2. Cinsiyete göre yaşam görüşü ¹⁵ arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır.

Hipotez-3. Cinsiyete göre dine yönelimde ¹⁵ istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır.

Hipotez-4. Yaş ilerledikçe önceki yaşlara göre yaşam görüşü olumlu yönde farklılaşmaktadır.

Hipotez-5. Yaş ilerledikçe dinî tutum olumlu yönde farklılaşmaktadır.

Hipotez-6. Yaşam görüşü ile dinî tutum ¹ arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları:

Araştırmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan örneklem grubunun çeşitli demografik özellikleri hakkında bilgi toplamak üzere hazırlanan sorular, anketin kişisel bilgi formunu oluşturmaktadır.

Anketin ikinci bölümünde ise, 5’li likert ölçeği ¹ yaşam görüşü ve dinî tutumla ilgili ifadelerle katılımcıların uygunluk düzeyleri ölçülmüştür. * Kullanılan ölçeklerle ilgili ayrıntılı açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

Yaşam Görüşü Ölçeği: Bireyin içinde bulunduğu dönemi birçok yönden sorgulamaya çalışan bir ölçme aracıdır. Arnett, Reiffman ve Colwell tarafından geliştirilen ölçek, 31 maddeli olup, altı alt ölçekten oluşmaktadır.³¹ Ölçek soruları, kontrol grubu ve test sürecinde kültürümüze uymadığı ve gereği gibi anlaşılamadığı kaygısıyla 30 soruya düşürülmüştür.

³
* 1- Bana Hiç Uygun Değil, 2- Bana Uygun Değil, 3- Ne Uygun Ne Uygun Değil, 4- Bana Uygun, 5- Bana Tamamen Uygun ifadeleri ile katılımcıları uygunluk düzeyleri ölçülmüştür. Elde edilen verilerin ortalama değerlerinde oluşan derecelendirme de 1,00’den 5,00’a doğru alınmıştır. Buna göre en az ortalama değer 1,00 iken, en yüksek ortalama değer 5,00 ¹⁶ ak gerçekleşmiştir. (M.İ.)

³¹ Alan Reiffman, The IDEA: Inventory of the Dimensions of Emerging ²¹ Adulthood, <http://courses.ttu.edu/hdfs3317-reiffman/IDEA.htm>, Erişim Tarihi (01.03.2012); Hasan Atak, “Beliren Yetişkinlik: Yeni Bir Yaşam Döneminin Türkiye’de İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi EBE, Ankara 2005 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ss. 88-93.

1

Ok-Dinî Tutum Ölçeği: Sosyal psikoloji açısından tutumu oluşturan ana öğeler biliş, duygu ve davranıştır. Ok, diğer dinî tutum ölçeklerinden ayırt edilebilmesi için soyadıyla nitelendirmiş olduğu ölçeğinde tutumun bu temel öğelerini dikkate almıştır. O, biliş boyutuyla kişinin dinle ilgili genel görüşünü, duygu boyutuyla kişinin dinden ne oranda etkilendiğini, davranış boyutuyla da dinî değerlerin kişiyi ne düzeyde yönlendirdiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Ok, ölçeğine bu üç temel öğenin nesnesi durumunda yer alan dinin merkezini teşkil eden Yaratıcı'yla ilişki boyutunu da ekleyerek ölçeğini 4 alt ölçekten oluşturmuştur.³²

1

Araştırmamızda kullanılan ölçeklerin güvenilirlikleri içsel tutarlılık yöntemi ile belirlenmiştir. İçsel tutarlılık yöntemi uygulamalarından biri de “alfa katsayısı”dır. Alfa katsayısı, ölçeğin güvenilirliğini test etmede kullanılan en yaygın yöntemdir. Alfa katsayısı sıfır ile bir arasında değişen rakamlar almaktadır. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının güvenilirliğinden bahsedebilmek için alfa katsayısının 0,70 ve üzerinde bir değer alması gerekmektedir.³³

Tablo-1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Testi

Alfa Katsayısı	Madde Sayısı
,787	38

3

Araştırmamızda kullanılan her bir ölçeğin genel güvenilirlik değeri (Cronbach Alpha katsayısı) 0,787 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuç ölçeklerimizin kabul edilebilir güvenilirlik değerine sahip olduğunu göstermektedir.

Örneklem:

Araştırmamızın evrenini Kayseri ilinde yaşayan 40-60 yaş aralığında bulunan bireyler oluştururken, örneklemi de yine aynı yaş grubunda yer alan ve Kayseri Büyük Şehir Belediyesi hinterlandına bağlı bulunan ilçelerde yaşayan ve çeşitli kamu kurumlarında çalışan bireylerden rassal yöntemle belirlenmiş denekler oluşturmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Araştırmamızın evrenini 40-60 yaş aralığındaki orta yaşlı bireyler oluştururken, araştırmamızın örneklemi, yine aynı yaş grubunda yer alan Kayseri'nin merkez ilçelerinde yaşayan belirli sayıdaki orta yaşlı bireyler oluşturmaktadır. Bu nedenle elde edilen bulgular genele yansıtılamayacaktır.

Gelişim psikolojisi açısından araştırma yönteminin boylamsal değil de kesitsel bir yapıda olması da bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

2

³² Üzeyir Ok, “Dinî Tutum Ölçeği:ölçek geliştirme ve geçerlik Çalışması”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C:33, Sayı 2, 2011, ss. 535-545.

³³ Joseph Hair, Rolph E. Anderson, Ronald L. Tatham ve William C. BLACK, *Multivariate Data Analysis With Readings*, Fifth Edition, Prentice-Hall International Inc., 1998, p.118.

Başlangıç ve bitiş tarihleri kapsamında 2011-2012 yılları arasında yapılmış olan bu araştırma, yapıldığı bu zaman dilimiyle sınırlıdır.

İşlem:

1 Araştırma için gerekli olan verileri elde etmek üzere 215 adet anket formu dağıtılmıştır. Dağıtılan anket formlardan 10 tanesi geri dönmemiştir. Geri dönen 205 formdan da 10 tanesinin eksik olarak doldurulduğu görülmüştür. Böylece araştırmamızda kullanılan veriler 195 anket formundan elde edilmiştir. Anketlerin dağıtılmasında ve toplanmasında araştırmacıya o merkezde yaşayan ya da çalışan tanıdıkları da yardımcı olmuştur.

1 Katılımcılar tarafından doldurulan anket formları, SPSS 17 paket programına aktarılmıştır. SPSS yardımıyla frekans dağılımı, aritmetik ortalama, çapraz tablo, t-testi, anova ve korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgulardan bu başlık altında bahsedilecektir.

Tablo-2. Katılımcılarla İlgili Demografik Veriler

		Frekans	Yüzde			Frekans	Yüzde
Yaşlara Göre Dağılım	40-45	84	43,1	Sağlık Durumu	İyi	135	69,2
	46-50	43	22,1		Orta	55	28,2
	51-55	42	21,5		Kötü	5	2,6
	56-60	26	13,3		Toplam	195	100
	Toplam	195	100	Birlikte Yaşanılanlara Göre	Eş	31	15,9
Cinsiyete Göre Dağılım	Kadın	55	28,2		Eş ve Çocuk	142	72,8
	Erkek	140	71,8		Anne-Baba, Eş ve Çocuklar	17	8,7
	Toplam	195	100		Yalnız	5	2,6
					Toplam	195	100
Medeni Durum	Evli	184	94,4	Sosyo Ekonomik Durum	İyi	57	29,2
	Bekâr	7	3,6		Orta	105	53,8
	Dul	4	2,1		İdare Eder	31	15,9
	Toplam	195	100		Kötü	2	1
Mesleki Durum	Memur	115	59		Toplam	195	100
	İşçi	14	7,2	Eğitim Durumu	İlkokul	26	13,3
	Esnaf	10	5,1		Ortaokul	9	4,6
	Ev Hanımı	25	12,8		Lise	47	24,1
	İşsiz	2	1				

	Emekli	23	11,8		Önlisans	22	11,3
	Diğer	6	3,1		Lisans	80	41
	Toplam	195	100		Lisansüstü	11	5,6
					Toplam	195	100

1

Ankete katılanlarla ilgili elde edilen bulgular yukarıda tablo-2’de yer almaktadır. Tablo-2’ye göre anketimize en fazla % 43,1 ile 40-45 yaş arası denekler katılmışlardır. Kadın katılımcı sayısının % 28,2, erkek katılımcı sayısının ise % 71,8 olduğu görülmektedir. Kadın katılımcılara ulaşmakta sıkıntılar yaşanması, ulaşılanlardan bir kısmının cevaplama çekimser davranması başka bir kısmının da ileri yaşlarda olup, ankete yönelik gerekli cevaplamaları yapmakta okuma yazmalarının olmayışı gibi nedenlerden dolayı hedeflenen kadın katılımcı sayısına ulaşamamıştır. Anketimize katılan katılımcıların büyük bir kısmı % 94,4 evli katılımcılardır. Katılımcıların mesleki durum açısından katılım oranlarına bakıldığında Memur katılımcıların % 59 ile ilk sırayı aldıkları görülmektedir. Katılımcıların sağlık durumu açısından durumlarına bakıldığında % 69,2 ile öznel sağlık durumlarını iyi olarak tanımlamaktadırlar. Birlikte yaşanan kişiler açısından katılımcılara bakıldığında tipik bir çekirdek aile ortamının varlığı görülmektedir. Sosyo-ekonomik açıdan katılımcılar değerlendirildiğinde kendi durumunu orta olarak tanımlayanların % 53,8 ile ilk sırayı aldıkları görülmektedir. Eğitim durumu açısından katılımcıların durumuna bakıldığında ilk sırayı % 41 ile Lisans mezunu katılımcıların aldığı görülmektedir.

Tablo-3.Sosyo-Ekonomik Düzey ile Y.G.Ö. Olumsuzluk/Kararsızlık Boyutuna İlişkin Çapraz Tablo

			Olumsuzluk/Kararsızlık Boyutu				Toplam
			1,00'den	2,00'dan	3,00'ten		
			1,99'a	2,99'a	3,99'a		
			kadar	kadar	kadar	4 ve üzeri	
Sosyo- Ekonomik Düzey	İyi	Sayı	17	27	11	2	57
		%	29,8	47,4	19,3	3,5	100
	Orta	Sayı	23	56	23	3	105
		%	21,9	53,3	21,9	2,9	100
	İdare Eder	Sayı	5	13	12	1	31
		%	16,1	41,9	38,7	3,2	100
	Kötü	Sayı	0	0	2	0	2
		%	0,0	0,0	100	0,0	100
Toplam		Sayı	45	96	48	6	195

Tablo-3’de görüldüğü gibi sosyo-ekonomik düzeyini iyi olarak belirtenlerden olumsuzluk/kararsızlık açısından yaşadığı dönemi “olumsuz bulmayanların” oranı % 29,8, “kısmen olumsuz bulanların” oranı % 47,4, “olumsuz bulanların” oranı % 19,3, “oldukça olumsuz bulanların” oranı % 3,5’tir.

Sosyo-ekonomik düzeyini orta olarak belirtenlerden olumsuzluk/kararsızlık açısından yaşadığı dönemi “olumsuz bulmayanların” oranı % 21,9, “kısmen olumsuz bulanların” oranı % 53,3, “olumsuz bulanların” oranı % 21,9, “oldukça olumsuz bulanların” oranı % 2,9’dur.

Sosyo-ekonomik düzeyini idare eder olarak belirtenlerden olumsuzluk/kararsızlık açısından yaşadığı dönemi “olumsuz bulmayanların” oranı % 16,1, “kısmen olumsuz bulanların” oranı % 41,9, “olumsuz bulanların” oranı % 38,7, “oldukça olumsuz bulanların” oranı % 3,2’dır.

Sosyo-ekonomik düzeyini kötü olarak belirtenlerden olumsuzluk/kararsızlık açısından yaşadığı dönemi “olumsuz bulmayanların” oranı % 0,0, “kısmen olumsuz bulanların” oranı % 0,0, “olumsuz bulanların” oranı % 100, “oldukça olumsuz bulanların” oranı % 0,0’dır.

Tablo-4. Cinsiyete Göre Yaşam Görüşü Ölçeği Puanları Arasındaki Farka İlişkin T Testi

Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t	Anlamlılık İki Yönlü (Sig.)
Kadın	55	3,2074	,41046	,866	,388
Erkek	140	3,1506	,41222		

Tablo-4’e bakıldığında kadın katılımcıların Yaşam Görüşü ölçeğinden almış oldukları ortalama puan (3,20), erkek katılımcıların almış oldukları ortalama puan ise (3,15) olarak gerçekleşmiştir. Kadınların sahip oldukları psikolojik ve fizyolojik özellikler dikkate alındığında erkeklere oranla daha düşük puan almaları beklenirken, kadınlar daha yüksek puan ortalamasına sahip olmuşlardır. Cinsiyet açısından oluşan bu fark, $p>0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır.

Tablo-5. Cinsiyete Göre Dinî Tutum Ölçeği Puanları Arasındaki Farka İlişkin T Testi

Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t	Anlamlılık İki Yönlü (Sig.)
Kadın	55	3,6477	,39388	,893	,373
Erkek	140	3,5839	,46877		

Tablo-5’te görüldüğü gibi kadın katılımcıların Dinî Tutum ölçeğinden almış oldukları ortalama puan (3,64), erkek katılımcıların almış oldukları ortalama puan ise (3,58) olarak gerçekleşmiştir. Kadınların erkeklere oranla yüksek puan aldıkları görülmekle birlikte bu fark, $p>0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır.

Tablo-6. Demografik Değişkenlere Göre Yaşam Görüşü Ölçeği Arasındaki Farklılaşmaya

Yönelik Sonuçlar (Anova)

	Kareler Toplamı	Serbestlik Düzeyi (df)	Ortalamaların Karesi	F	Anlamlılık
Yaş Grupları Arası	224,987	189	1,190	1,323	,417

	Grup İçi	4,500	5	,900		
	Toplam	229,487	194			
Medeni Durum	Gruplar Arası	19,846	189	,105	,263	,997
	Grup İçi	2,000	5	,400		
	Toplam	21,846	194			
İş Durumu	Gruplar Arası	698,172	189	3,694	,520	,908
	Grup İçi	35,500	5	7,100		
	Toplam	733,672	194			
Yaşıtlara göre Sağlık Durumu	Gruplar Arası	51,833	189	,274	,914	,635
	Grup İçi	1,500	5	,300		
	Toplam	53,333	194			
Kiminle Yaşıyorsunuz	Gruplar Arası	64,918	189	,343	,572	,874
	Grup İçi	3,000	5	,600		
	Toplam	67,918	194			
Sosyo-Ekonomik Düzey	Gruplar Arası	90,518	189	,479	,798	,714
	Grup İçi	3,000	5	,600		
	Toplam	93,518	194			
Eğitim Durumu	Gruplar Arası	427,379	189	2,261	2,261	,181
	Grup İçi	5,000	5	1,000		
	Toplam	432,379	194			

Tablo-6'ya göre demografik değişkenlerden yaş ($p=0,417$), medeni durum ($p=0,997$), iş durumu ($p=0,908$), yaşıtlara göre sağlık durumu ($p=0,635$), birlikte yaşanan bireyler ($p=0,874$), sosyo-ekonomik düzey ($p=0,714$), eğitim durumu ($p=0,181$) ile yaşam görüşü ölçeği arasında $p>0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunamamıştır.

Tablo-7. Yaşlara göre Yaşam Görüşü Ölçeğinden alınan ortalama puanlar

Yaş	Ortalama	Sayı	Standart Sapma
40-45	3,1930	84	,37621
46-50	3,2308	43	,38584
51-55	3,1827	42	,42135
56-60	2,9493	26	,49361
Toplam	3,1666	195	,41146

Yaşlara göre yaşam görüşü ölçeğinden alınan ortalama puanlara bakıldığında Tablo-7'de görüldüğü gibi, 40-45 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması (3,19), 46-50 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması (3,23), 51-55 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması (3,18), 56-60 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması da (2,94) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-8. Demografik Değişkenlere Göre Dinî Tutum Ölçeği Arasındaki Farklılaşmaya Yönelik Sonuçlar (Anova)

		Kareler Toplamı	Serbestlik Düzeyi (df)	Ortalamaların Karesi	F	Anlamlılık
Yaş	Gruplar Arası	29,163	17	1,715	1,516	,093
	Grup İçi	200,324	177	1,132		
	Toplam	229,487	194			
Medeni Durum	Gruplar Arası	1,363	17	,080	,693	,808
	Grup İçi	20,484	177	,116		
	Toplam	21,846	194			
İş Durumu	Gruplar Arası	66,588	17	3,917	1,039	,418
	Grup İçi	667,084	177	3,769		
	Toplam	733,672	194			
Yaşıtlara göre Sağlık Durumu	Gruplar Arası	4,070	17	,239	,860	,622
	Grup İçi	49,263	177	,278		
	Toplam	53,333	194			
Kiminle Yaşıyorsunuz	Gruplar Arası	9,742	17	,573	1,744	,039
	Grup İçi	58,176	177	,329		
	Toplam	67,918	194			
Sosyo-Ekonomik Düzey	Gruplar Arası	12,576	17	,740	1,618	,064
	Grup İçi	80,942	177	,457		
	Toplam	93,518	194			
Eğitim Durumu	Gruplar Arası	36,148	17	2,126	,950	,517
	Grup İçi	396,232	177	2,239		
	Toplam	432,379	194			

Tablo-8'e göre demografik değişkenlerden yaş ($p=0,093$), medeni durum ($p=0,808$), iş durumu ($p=0,418$), yaşıtlara göre sağlık durumu ($p=0,622$), sosyo-ekonomik düzey ($p=0,064$), eğitim durumu ($p=0,517$) ile dinî tutum ölçeği arasında $p>0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Demografik değişkenlerden bireylerin hayatlarını paylaştıkları kişilerle ($p=0,039$) dinî tutum ölçeği arasında $p<0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşmuştur.

Tablo-9. Yaşlara göre Dinî Tutum Ölçeğinden alınan ortalama puanlar

Yaş	Ortalama	Sayı	Standart Sapma
40-45	3,5804	84	,41916
46-50	3,7355	43	,37817
51-55	3,6280	42	,43080
56-60	3,4087	26	,60266
Toplam	3,6019	195	,44885

Yaşlara göre dinî tutum ölçeğinden alınan ortalama puanlara bakıldığında Tablo-9’da görüldüğü gibi 40-45 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması (3,58), 46-50 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması (3,73), 51-55 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması (3,62), 56-60 yaş aralığındaki katılımcıların puan ortalaması da (3,40) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo-10.Yaşam Görüşü ve Dinî Tutum Ölçeğine ait Korelasyon Analizi

		Dinî Tutum Ölçeği
Yaşam Görüşü Ölçeği	Pearson Correlation	,182*
	İkiYönlü Anlamlılık (Sig)	,011

Tablo-10’e bakıldığında iki ölçek arasında pozitif, tek yönlü bir ilişki (,182*) vardır.

12

TARTIŞMA ve YORUM

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulguların ne anlama geldiği bilimsel yazın dikkate alınarak tartışılacak ve araştırmanın ortaya koyduğu hipotezler test edilecektir. Tablo-3’e göre sosyo-ekonomik düzey açısından hayat adına olumsuzluk/ kararsızlığa bakıldığında, sosyo-ekonomik durumu iyi olanlardan hayatını olumsuz bulanların oranı % 22,8, sosyo-ekonomik durumu orta olanlardan hayatını olumsuz bulanların oranı % 24,8, sosyo-ekonomik durumu idare eder olanlardan hayatını olumsuz bulanların oranı % 41,9, sosyo-ekonomik durumu kötü olanlardan hayatını olumsuz bulanların oranı % 100 olarak ortaya çıkmaktadır. Elde edilen bulgulara göre “Sosyo-ekonomik durum kötüleştikçe bireyin orta yaş krizi yaşama olasılığı artmaktadır.” önermesinde yer alan hipotez 1 doğrulanmıştır. Ortaya çıkan veriler, sosyo-ekonomik durumun hayat adına bireylerin mutluluğunu etkileyen önemli bir kriter olduğunu göstermektedir. Yaşı gereği ihtiyaçları artmış ama ekonomik alanları daralmış olan orta yaşlı bireylerin, ister istemez hayat adına bir küskünlüğe düştükleri görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında elde edilen bulguların desteklendiği görülmektedir. Koç tarafından yapılan çalışmada, sosyo-ekonomik açıdan refah seviyesi ortanın üstünde bulunan yetişkinlerin, orta ve alt derecede refah seviyesine sahip olan bireylere oranla daha yüksek düzeyde idealize ve realize edilmiş benlik saygılarına sahip oldukları görülmüştür.³⁴ Yoğurtcu tarafından yapılan çalışmada da ruh sağlığının ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış elde edilen sonuca göre ekonomik düzey yükseldikçe bireylerin umutsuzluk düzeylerinin azaldığı, özsaygı düzeylerinin ise arttığı tespit edilmiştir.³⁵

Tablo-4’den elde edilen bulgulara göre “Cinsiyete göre yaşam görüşü ¹ arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır.” önermesinde bulunan hipotez 2 doğrulanmamıştır. Gelişim psikolojisi açısından orta yaş dönemi, kadınlar için aşılması zor olan bir takım psikolojik ve fizyolojik (menopoz, boş yuva ve “sandviç nesli” olma gibi) özelliklerin yaşandığı bir dönem

³⁴ K. Ç., s.145-146.

³⁵ Fatma Yoğurtcu, “Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı”, Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya 2009 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 69.

olarak belirtildiğinden, kadınların erkelere oranla yüksek puan almaları dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların hayata bakışlarında, literatürde ifade edilen cinsiyet rolleri arasındaki daralışın³⁶da etkili olduğu düşünülebilir.

Tablo-5'ten elde edilen bulgulara göre "Cinsiyete göre dine yönelimde ¹ istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır." önermesinde bulunan hipotez 3 doğrulanmamıştır. Elde edilen bulgularla ilgili bilimsel literatüre bakıldığında Kayıklık³⁷ve Yoğurtcu³⁸ tarafından yapılan çalışmalarda kadınların dindarlık oranlarının erkelere oranla yüksek olduğu bulunurken, Mehmedoğlu³⁹ve Koç⁴⁰ tarafından yapılan çalışmalarda erkeklerin dindarlık oranlarının kadınlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan veriler açısından kadınların dinî yönelim puanlarının erkelere oranla yüksek çıkmasına rağmen bu farklılığın istatistiksel bir anlam ifade etmemesinde örneklem grubu içinde kadın katılımcı sayısının düşüklüğü ve ev hanımlarına oranla çalışan kesim olarak niteleyebileceğimiz kadın oranının yüksek olması da etkili olmuş olabilir.

Yaş değişkenine göre ³ Tablo-6 ve Tablo-7'de yer alan bulgular birlikte değerlendirildiğinde "Yaş ilerledikçe önceki yaşlara göre yaşam görüşü olumlu yönde farklılaşmaktadır." önermesinde bulunan hipotez 4 doğrulanmamıştır. Katılımcılardan 46-50 yaş aralığındaki bireyler sahip oldukları en yüksek ortalama puanla yaşam görüşü açısından en olumlu dönemi yaşarken, en olumsuz dönemi en düşük puan ortalaması ile 56-60 yaş aralığındaki bireyler yaşamaktadırlar. Ortalama puanlara bakıldığında 40-45 yaş aralığındaki bireylerle 51-55 yaş aralığındaki bireyler arasında da yaşam görüşü açısından belirgin bir ayrışmanın yaşanmadığı söylenebilir. Ortaya çıkan tablo, orta yaşın statik bir yapı yerine dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermekle birlikte literatür açısından orta yaş krizine yönelik yaş tespitinin yapılmasının da güçlüğüne işaret etmektedir.

Yaş değişkenine göre Tablo-8 ve Tablo-9'de yer alan bulgular birlikte değerlendirildiğinde "Yaş ilerledikçe dinî tutum olumlu yönde farklılaşmaktadır." önermesinde bulunan hipotez 5 doğrulanmamıştır. Katılımcılardan 46-50 yaş aralığındaki bireyler sahip oldukları en yüksek ortalama puanla dinî tutum açısından en olumlu dönemi yaşarken, en olumsuz dönemi en düşük puan ortalaması ile 56-60 yaş aralığındaki bireyler yaşamaktadırlar. Ortalama puanlara bakıldığında 40-45 yaş aralığındaki bireylerle 51-55 yaş aralığındaki bireyler arasında da dinî tutum açısından çok belirgin bir ayrışmanın yaşanmadığı görülmektedir.

Elde edilen bulgularla ilgili bilimsel literatüre bakıldığında Kayıklık⁴¹, Mehmedoğlu⁴², Koç⁴³ ve Yoğurtcu⁴⁴ tarafından yapılan çalışmalarda yaş ilerledikçe dindarlık düzeylerinde bir artışın olduğu saptanırken, Ceviz tarafından yapılan çalışmada inanç, ibadet ve diğer dinî etkinlik

³⁶ Özlem Güler, "Tanrıya Yönelik Attılar, Benlik Algısı ve Günahkârlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)", Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2007 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ss.101-102.

³⁷ Kayıklık, "Orta Yaş ...", s. 202.

³⁸ Yoğurtcu, s. 52.

³⁹ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s. 162.

⁴⁰ Koç, s. 194.

⁴¹ Kayıklık, "Orta Yaş ...", s. 203.

⁴² Mehmedoğlu, s. 163.

⁴³ Koç, s.197.

⁴⁴ Yoğurtcu, s. 56.

düzeylerinin yaşlara göre farklılaşmadığı bulunmuştur.⁴⁵ Batı’da yapılan çalışmalarda da yaşın ilerlemesi ile dindarlık arasındaki ilişkinin tek yönde açıklanamadığı “geleneksel model”, “sabitlik modeli” ve “dine kayıtsız kalma modeli” gibi teorilerle bu ilişkinin yorumlanmaya çalışıldığı görülmektedir.⁴⁶

Tablo-10’den elde edilen bulgulara göre “Yaşam görüşü ile dinî tutum ¹arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.” önermesinde bulunan hipotez 6 doğrulanmıştır. Katılımcılardan 40-45 yaş aralığındaki bireylerle 51-55 yaş aralığındaki bireyler, hem yaşam görüşü hem de dinî tutum ölçeğinden birbirine yakın puan ortalamalarını almışlardır. Hayat adına daha durulmuş bir profil sergileyen 46-50 yaş aralığındaki bireylerin benzer bir durumu dinî tutumlarında da sergiledikleri görülmektedir. Psikolojik ve fiziksel olarak yeni bir yaşam dönemine adım atma aşamasında bulunan 56-60 yaş aralığındaki bireylerin dinî tutum ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar da bireylerin yaşam görüşlerinin izlerini taşımaktadır. Oluşan bu benzerlikler, bireyin hayat tasavvuru ve bu tasavvur doğrultusunda oluşan yaşam şeklinin, bireyin dinî yaşantısını da belirlediğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Orta yaş krizi ve din ilişkisini konu edinen bu çalışmada, orta yaş döneminde yaşanan değişikliklerin bir orta yaş krizi olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı, yaşanan değişikliklerin biyo-psiko sosyal yapısı yanında varoluşsal izler taşıyıp taşımadığı ve ayrıca yaşanan tüm bu değişikliklerle orta yaşlı bireyin dini yaşantısı arasında nasıl bir ilişkinin olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda sosyo-ekonomik duruma paralel olarak yaşam görüşünde değişikliklerin yaşandığı görülmüştür. Başka bir deyişle, sosyo-ekonomik düzey kötüleştikçe orta yaşlı bireyin yaşayacağı bunalım da artmaktadır. Sosyo-ekonomik durumdaki farklılıkların bireyin benlik algısında ve ruh sağlığında herhangi bir farklılaşmaya yol açıp açmadığını tespit etmeye çalışan araştırma bulgularında da çalışmamızda elde edilen bulguların desteklendiği görülmektedir. Orta yaşlı birey için bir bunalım nedeni olarak maddi problemlerin görülüp görülemeyeceğinin ortaya konabilmesi adına toplumun farklı kesimlerinden bireyleri içeren daha geniş örneklem grupları üzerinde çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Araştırmamızda yaşam görüşü açısından kadınların erkekler ¹⁸ile oranla yüksek puan ortalamasına sahip oldukları görülmekle birlikte oluşan bu farklılığın yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı tespit edilmiştir. Artan yaşla birlikte bir takım psikolojik ve fizyolojik özellikleri erkeklerle oranla daha fazla yaşayan orta yaşlı kadının yüksek puan almasının önemini ortaya koyabilmek adına kıyaslama yapılabilecek çalışmaların her iki cinsiyet grubu üzerinde de artırılması gerekmektedir. Kadınların dine yönelimlerinde erkeklerle oranla yüksek puan aldıkları görülmekle birlikte oluşan bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyete göre dinî yönelimi konu edinen çalışmalara bakıldığında bir kısım çalışmalar araştırma bulgularımızı destekler mahiyette olup

⁴⁵ Fatma Hacınnisa Ceviz, “Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dindarlık, Mistik Tecrübe ve Benlik Saygısı”, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2009 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 57.

⁴⁶ Argyle-Beit-Hallahmi, s.328.; Kurt, ss. 10-11.; Yaparel, s. 58.

kadınların erkeklere göre dinî eğilimlerinin yüksek olduğunu belirtmektedir. Diğer bir kısım çalışmalar ise erkeklerin kadınlara oranla dinî eğilimlerinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda analiz sonuçlarına göre ⁴ artan yaşla birlikte yaş grupları arasında yaşam görüşü açısından olumlu yönde bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Yaş grupları açısından 40-45 ve 51-55 yaş aralığında bulunan katılımcılar bir birlerine yakın ortalama puanları alırken, en yüksek ortalama puanı 46-50 yaş aralığında bulunan katılımcılar, en düşük ortalama puanı ise 56-60 yaş aralığında bulunan katılımcılar almışlardır. Oluşan bu durum, gelişim psikolojisi açısından orta yaşın diğer yaş grupları gibi kendi içinde kısımlara ayrılarak incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Araştırmamızda yaş ilerledikçe dinî tutumda olumlu yönde ¹⁸ istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Yaş değişkenine göre dinî tutumda bir farklılaşmanın olup olmadığı konusunda yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırma bulgumuzla örtüşen ve her hangi bir farklılaşmayı göstermeyen çalışmalar yanında yaşla birlikte dindarlık düzeylerinde sürekli bir artışın olduğunu gösteren çalışmalar da literatürde bulunmaktadır. Artan yaşla birlikte dinî tutumda ne yönde bir değişimin yaşandığının ortaya konabilmesi için kesitsel araştırmalarla birlikte uzun soluklu boylamsal araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Çalışmamızda yaşam görüşüyle ⁴ dinî tutum arasında pozitif anlamlı bir ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızda yaş grupları açısından hem yaşam görüşü hem de dinî tutuma yönelik elde edilen puanlar arasında önemli benzerliklerin oluşması da bu ilişkiyi desteklemektedir.

İnsan hayatının önemli bir bölümünü teşkil eden orta yaş dönemi kendi içinde de ayrımlara tabi tutulabilecek kadar hareketlilik içeren bir dönemdir. Kriz kavramını yeni karşılaşılan durumlara yönelik çözüm önerileri geliştirme sürecinde yaşanan geçici duygu setleri olarak tanımladığımızda, orta yaş krizini de yeni yaşanmaya başlayan hayat dönemine adaptasyonun adı olarak tanımlayabiliriz. Bu anlamda araştırmamızda bireyin orta yaşın ilk yıllarında ve son yıllarında bir bocalama yaşadığı ve bu bocalamadan dinî hayatının da etkilendiği ortaya çıkmaktadır.

İnsan hayatının oldukça sıkıntılı ama bir o kadar da verimli olan yılları olarak karşımıza çıkan orta yaş dönemine yönelik yapılan araştırmaların artırılması, bu dönem hakkında daha sağlıklı bilgiler elde etmemize imkân verecektir. Hem kesitsel hem de boylamsal araştırmalar vasıtasıyla bir yandan bu dönem hakkında önemli bir literatür oluşturulacak diğer bir yandan da yaşlanmakta olan nüfusumuza yönelik verilebilecek hizmetlerin niteliği artırılacaktır.

Bu dönemde karşılaşılan orta yaş krizi kavramının daha net olarak ortaya konulabilmesi için bu alanda çalışmalarını sürdüren araştırmacıların, bu kültürde yaşayan insanımızın özelliklerini ortaya koyabilen ölçüm araçlarını geliştirmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ARGYLE, Michael and BEİT-HALLAHMİ Benjamin, "Yaş ve Din", (Çev. Abdurrahman Kurt), *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 4, Bursa 1992, ss. 319-331.

ATAK, Hasan, *Beliren Yetişkinlik: Yeni Bir Yaşam Döneminin Türkiye'de İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2005 (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi).

AYTEN, Ali, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

_____, *Psikoloji ve Din: Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2010.

BAHADIR, Abdülkerim, *Jung ve Din*, İz Yayıncılık, İstanbul 2010.

CEVİZ, Fatma Hayrünisa, *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dindarlık, Mistik Tecrübe ve Benlik Saygısı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

CÜCELOĞLU, Doğan, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2010.

HAİR, Joseph, ANDERSON Rolph E., TATHAM Ronald L. ve BLACK William C., *Multivariate Data Analysis With Readings*, Fifth Edition, Prentice-Hall International Inc., 1998.

EROL, Zehra, "Orta Yaş Krizi", *Yaşam Rehberim*, Yıl 1, S. 4, Mayıs 2011, ss. 1-12.

FORDHAM, Frieda, *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*, (Çev. Aslan Yalçiner), Say, İstanbul, 1983.

GRÜN, Anselm ve ÖNER Yılmaz, *Din Adamının Bunalımı ya da Yeni Tanrı*, Evrensel Kültür Kitaplığı, İstanbul 1995.

GUTTMANN, David, *Finding meaning in life, at midlife and beyond: Wisdom and spirit from logotherapy*, Praeger Publishers, United States of America 2008.

GÜLER, Özlem, *Tanrıya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkârlık Duygusu (Yetişkin Örneklem)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007 (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi).

HARWOOD, Jake and GILES Howard, "Creating İntergenerational Distance: Language, Communication and Middle-age", *Language Sciences*, Volume 15, Number 1, 1993, pp.15-38.

KARACA, Faruk, *Dini Gelişim Teorileri*, Dem Yayınları, İstanbul 2007.

KAYIKLIK, Hasan, *Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dinsel Eğilimler*, Baki Kitabevi, Adana 2003.

_____, *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*, Karahan Kitabevi, Adana 2011.

KOÇ, Mustafa, *Yetişkinlik Döneminde Dindarlık ile Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki*, Uludağ Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2008 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- KURT, Abdurrahman, “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, 2009, ss.1-26.
- MEHMEDOĞLU, Ali Ulvi, *Kişilik ve Din*, Dem Yayınları, İstanbul 2004.
- OK, Üzeyir, “Dinî Tutum Ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik Çalışması”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2011, ss. 528-549.
- ONUR, Bekir, *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, İmge Yayınları, Ankara 2008.
- ÖZEN, Yener, “Eğitim Kurumlarında Yönetmelik ve Bireysel Krize Müdahalenin Planlanması ve Eğitimi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 3, Ocak 2011, ss. 119-140.
- REİFMAN, Alan, The IDEA: Inventory of the Dimensions of Emerging Adulthood, <http://courses.ttu.edu/hdfs3317-reifman/IDEA.htm>, Erişim Tarihi (01.03.2012)
- SÖZER, Yücel, “Psikiyatrideki Kriz Kavramı ve Krize Müdahale”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ? ss. 8-12.
- STEVENS, Anthony, *Jung*, (Çev. Ayda Çayır), Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.
- STRENGER, Carlo, "Paring Down Life to The Essentials: An Epicurean Psychodynamics of Midlife Change", *Psychoanalytic Psychology*, Volume 26, No. 3, 2009, pp.246-258.
- YAPAREL, Recep, *Yirmi-Kırk Yaşlar Arası Kişilerde Dini Hayat ile Psiko-sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1987 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- YOĞURTCU, Fatma, *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2009 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

toplum 5

ORIJINALLIK RAPORU

% **18**

BENZERLIK ENDEKSİ

% **17**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **6**

YAYINLAR

%

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

dergipark.gov.tr

İnternet Kaynağı

% **8**

2

isamveri.org

İnternet Kaynağı

% **2**

3

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

4

www.akademikbilgisistemi.com

İnternet Kaynağı

% **1**

5

1000kitap.com

İnternet Kaynağı

% **1**

6

dergipark.ulakbim.gov.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

7

qdoc.tips

İnternet Kaynağı

<% **1**

8

tez.sdu.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% **1**

9

archive.org

İnternet Kaynağı

<% **1**

10	www.agri.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
11	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	<% 1
12	www.dinbilimleri.com İnternet Kaynağı	<% 1
13	logotherapy.univie.ac.at İnternet Kaynağı	<% 1
14	freud.tau.ac.il İnternet Kaynağı	<% 1
15	Muammer Bezirgan. "Investigation of tourism employees intercultural sensitivity levels in terms of various demographic variables", Pressacademia, 2016 Yayın	<% 1
16	www.c-surf.ch İnternet Kaynağı	<% 1
17	arizona.pure.elsevier.com İnternet Kaynağı	<% 1
18	1pdf.net İnternet Kaynağı	<% 1
19	ACAR, Hatice. "MANEVİ İYİ OLUŞ İLE DİNDARLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME", CÜ İlahiyat Fakültesi	<% 1

20

egitimvebilim.ted.org.tr

İnternet Kaynağı

<%1

21

Ahmet Altinok, Ahmet Kara. "Relationship between body image, psychological symptom level and interpersonal style: alternative models", *Dusunen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 2017

Yayın

<%1

22

acikerisim.gelisim.edu.tr

İnternet Kaynağı

<%1

23

ATAK, Hasan, TATLI, Cemre Erten, ÇOKAMAY, Gökçe, BÜYÜKPABUŞCU, Hanife and ÇOK, Figen. "Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye'de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2016.

Yayın

<%1

24

Aynur Fırıncı Kodaz, Rumeysa Hoşoğlu, Meryem Vural Batık, Tuğba Yılmaz Bingöl. "The predictive roles of positivity, forgiveness and religious attitudes on subjective happiness", *International Journal of Happiness and Development*, 2020

Yayın

<%1

25

İnternet Kaynağı

<% 1

26

silo.tips

İnternet Kaynağı

<% 1

27

www.yumpu.com

İnternet Kaynağı

<% 1

28

2019.fmgtegitimikongresi.com

İnternet Kaynağı

<% 1

Alıntılarını çıkart

Kapat

Eşleşmeleri çıkar

< 5 words

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde